

نگاهی به اقتصاد

سردبیر

حسب اتخاذ و پیگیری سیاست‌های انضباط‌گرایانه مالی و پولی از سوی دولت و بانک مرکزی در چهار سال اخیر، اقتصاد ایران از روندهای منفی پیشین فاصله گرفته و روند رو به رشد آن که از فصل چهارم سال ۱۳۹۴ آغاز شده، با استمرار در تمامی فصول سال ۱۳۹۵، در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ نیز با عملکرد قابل ملاحظه‌ای تداوم یافت؛ به طوری که در این دوره، ارزش افزوده تمامی بخش‌های اقتصاد با رشد مثبت همراه بوده است. بر اساس ارقام مقدماتی، در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ از رشد ۴/۵ درصدی برخوردار شد؛ مروری بر عملکرد رشد اقتصادی محقق‌شده در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ نشان می‌دهد، در این دوره، ارزش افزوده فعالیت‌های "نفت"، "حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات"، "بازرگانی، رستوران و هتلداری"، "صنعت" و "برق، آب و گاز" به ترتیب با سهمی برابر با ۱/۳، ۰/۷، ۰/۵، ۰/۵ و ۰/۵ واحد درصد از رشد تولید ناخالص داخلی، نقش مؤثری در تحقق رشد اقتصادی این دوره داشته‌اند. به‌رغم آنکه همچنان بیشترین سهم از رشد اقتصادی محقق شده در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به رشد ارزش افزوده بخش نفت اختصاص داشته است، با این حال، اقتصاد ایران در این دوره شاهد رشدی به مراتب متوازن‌تر و فراگیرتر بوده و در بخش‌های غیرنفتی آن نیز تحرک مناسبی مشاهده می‌شود؛ به گونه‌ای که تولید ناخالص داخلی بدون نفت (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰) در ادامه روند مثبت خود، در فصول اول و دوم سال جاری نیز به ترتیب برابر ۴/۰ و ۴/۳ درصد افزایش یافته و در مجموع، رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به ۴/۱ درصد رسیده است. همچنین، ارزش افزوده بخش صنعت نیز در شش ماهه نخست سال جاری برابر ۴/۸ درصد افزایش یافته است.

هرچند اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵، رشد اقتصادی دو رقمی ۱۲/۵ درصدی را تجربه کرد که در دهه‌های اخیر بی‌سابقه بوده است، با این حال، می‌بایست خاطر نشان نمود، تولید ناخالص داخلی در سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۲ متأثر از تشدید تحریم‌های ظالمانه و در سال ۱۳۹۴ نیز تحت تأثیر افت شدید قیمت نفت با کاهش مواجه شد که به دنبال آن، سطح واقعی تولید کشور و در نتیجه، توان درآمدی خانوارها تضعیف شد. بدین ترتیب، رشد اقتصادی محقق شده در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۵ در عمل، صرف جبران عدم تعادل‌های گذشته و بازگشت سطح تولید واقعی کشور به شرایط پیشین شده است؛ به طوری که عملکرد مناسب رشد اقتصادی در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۵ موجب شد تا پس از گذشت پنج سال سطح تولید ناخالص داخلی واقعی سال ۱۳۹۵ (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰) در سطحی فراتر از رقم مشابه سال ۱۳۹۰ قرار گیرد. افزون بر این، بررسی رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ به تفکیک اجزای تولید ناخالص داخلی نشان می‌دهد که بخش قابل ملاحظه‌ای از رشد محقق شده متکی به افزایش چشمگیر ارزش افزوده بخش نفت - با سهم از رشد ۹/۸ واحد درصدی - در نتیجه رفع محدودیت‌ها و افزایش تولید و صادرات نفت خام، گاز طبیعی و فرآورده‌های پالایشگاهی بوده است. از این‌رو، در چنین شرایطی اهمیت مسأله تقویت رشد اقتصادی فراگیر و درونزا از طریق ارتقای عملکرد بخش‌های غیرنفتی اقتصاد به عنوان راهکاری مهم و کلیدی در بهبود هرچه سریع‌تر وضعیت معیشتی و رفاهی خانوارها بیش از پیش نمایان شده که خوشبختانه، روند بهبود عملکرد بسیاری از این بخش‌ها نیز از سال گذشته آغاز شده است. ضمن آنکه انتظار می‌رود با انتشار آثار مثبت ناشی از افزایش تولید و صادرات بخش نفت به بخش‌های دیگر اقتصادی، رشد اقتصادی غیرنفتی کشور در پایان سال ۱۳۹۶ نیز در وضعیت مناسبی قرار گیرد.

آنچه مسلم است، دستاوردهای قابل ملاحظه اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ در دستیابی به نرخ تورم تک رقمی و نیز انتظارات مثبت فعالان اقتصادی نسبت به تحولات آتی اقتصاد کشور، زمینه مساعدی برای پیشبرد سیاست‌های رونق تولید و اشتغال را در سال جاری که به نام «اقتصاد مقاومتی، تولید و اشتغال» مزین شده، فراهم کرده است. در این راستا، رویکرد و جهت‌گیری سیاست‌های اقتصادی دولت و نظام بانکی در سال جاری کمک به تسریع رشد اقتصادی و تقویت تولید ناخالص داخلی بدون نفت بوده که در قالب اجرای سه برنامه اساسی شامل "حمایت از تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و

متوسط"، "فعال‌سازی ظرفیت تولید و اشتغال در تمامی مناطق کشور با توجه به استعدادهای هر منطقه جغرافیایی" و "حمایت از ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و مرزی" در دستور کار قرار گرفته است. با این وجود، توجه به این نکته ضروری است که در سال‌های اخیر نظام بانکی به عنوان تأمین‌کننده اصلی نیازهای مالی بنگاه‌های اقتصادی با مشکلات فراوانی روبه‌رو بوده که علاوه بر کاهش توان بانک‌ها در تأمین مالی مناسب اقتصاد، نتایج آن در افزایش نرخ سود و چسبندگی رو به پایین آن تجلی یافته است. از این‌رو، بانک مرکزی با درک شرایط موجود و آگاهی کامل از نحوه مواجهه با مشکلات فراروی بازار پول، مجموعه برنامه‌ها و سیاست‌های هماهنگ، جامع و سازگاری را با هدف افزایش احتمال موفقیت در کاهش نرخ سود بانکی تنظیم کرده و به مرحله اجرا گذاشت. در همین ارتباط، این بانک به منظور رفع مشکلات درونزای شبکه بانکی، اقداماتی از جمله ساماندهی کامل مؤسسات مالی غیرمجاز، ساماندهی اضافه‌برداشت و مدیریت بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی از طریق اجرای یک برنامه جامع تبدیل اضافه برداشت بانک‌ها به خطوط اعتباری با نرخ‌های مناسب و مداخله فعال در بازار بین بانکی ریالی را به انجام رساند. افزون بر این، بانک مرکزی برای رفع مشکلات برونزا در بازار پول نیز با همکاری دستگاه‌های مرتبط، سازوکارهای مشخصی را تهیه و تدوین کرد که در این زمینه می‌توان به اقداماتی نظیر تفاهم با خودروسازان برای ساماندهی نرخ‌های سود پیش‌فروش خودرو، هماهنگی با سازمان بورس و اوراق بهادار برای انتقال داد و ستد اوراق سخاب به بازار سرمایه، ایجاد هماهنگی لازم با وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان بورس و اوراق بهادار به منظور کاهش سهم گواهی سپرده و سپرده‌های بانکی از مجموع دارایی صندوق‌های سرمایه‌گذاری با درآمد ثابت به ۵۰ درصد و عدم امکان تضمین و پیش‌بینی نرخ بازدهی توسط این صندوق‌ها، اشاره کرد. سرانجام و به عنوان آخرین اقدام از مجموعه اقدامات پیش‌گفته، بانک مرکزی بخشنامه هشت بندی کاهش نرخ‌های سود سپرده بانکی را با هدف انتظام‌بخشی مجدد به شبکه بانکی ابلاغ کرد. در این بخشنامه، با تأکید بر علی‌الحساب بودن نرخ سود بانکی در زمان عقد قرارداد با مشتری و با توجه به مصوبات پیشین شورای پول و اعتبار، نرخ‌های سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری یک‌ساله حداکثر برابر ۱۵ درصد و نرخ سود کوتاه مدت عادی روزشمار حداکثر برابر ۱۰

درصد تعیین شد که بررسی‌های میدانی و بازرسی بیش از ۵ هزار شعبه بانکی حاکی از پایبندی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به نرخ‌های مصوب شورای پول و اعتبار بوده است.

تجزیه و تحلیل سیاست‌های اقتصادی

تحولات شاخص‌های بخش‌های حقیقی اقتصاد در نیمه نخست سال ۱۳۹۶ نیز حاکی از بهبود عملکرد تمامی بخش‌هاست؛ در این ارتباط، در این دوره گروه "نفت" بیشترین رشد ارزش افزوده (۵/۸ درصد) را در میان تمامی گروه‌ها به خود اختصاص داده و در کنار آن، گروه‌های "صنایع و معادن"، "کشاورزی" و "خدمات" به ترتیب از رشدی برابر با ۴/۵، ۴/۲ و ۳/۸ درصد برخوردار شده‌اند. از این‌رو، حسب ظهور و بروز نشانه‌های مثبت از تحرک تولید در بخش‌های غیرنفتی اقتصاد، انتظار می‌رود تحرک و پویایی این بخش‌ها در روند مثبتی استمرار یابد. از جمله در بخش صنعت، شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی با در اختیار داشتن سهمی در حدود ۷۰ درصد از ارزش افزوده این بخش، در این دوره از رشد ۴/۹ درصدی نسبت به دوره مشابه سال پیشین برخوردار بوده و از مجموع ۲۴ رشته فعالیت صنعتی در شش ماهه نخست سال جاری، ۱۳ رشته فعالیت (با ضریب اهمیت ۸۸/۷ درصد) با رشد مثبت همراه بوده است. در کنار آن، بررسی ارقام و نسبت‌های مالی صنایع منتخب بورس در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ نیز بهبود عملکرد فعالیت‌های صنعتی در مقایسه با دوره مشابه سال ۱۳۹۵ را نشان می‌دهد؛ به گونه‌ای که بررسی عملکرد فروش صنایع منتخب بر حسب ۱۵ رشته فعالیت صنعتی (به قیمت‌های جاری) در این دوره نشان‌دهنده رشد ۲۸/۴ درصدی نسبت به دوره مشابه سال پیشین است؛ در این دوره تمامی ۱۵ رشته فعالیت صنعتی بررسی‌شده، افزایش عملکرد فروش را تجربه کرده‌اند، این در حالی است که در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به دوره مشابه سال پیش از آن، صرفاً عملکرد فروش ۸ گروه با افزایش همراه بوده است. همچنین، در بخش ساختمان و مسکن، به دنبال اقدامات مناسب نظام بانکی و گشایش‌های مالی صورت‌گرفته در این بخش (نظیر معرفی و توسعه ابزارهای جدید تأمین مالی مسکن و نیز افزایش سقف و کاهش نرخ سود تسهیلات مسکن)، شاهد تحولات مثبت بوده‌ایم؛ به طوری که در نه ماهه نخست سال جاری حجم معاملات و متوسط قیمت خرید و فروش یک مترمربع واحد مسکونی در شهر تهران نسبت به دوره مشابه سال پیشین به ترتیب ۱۲/۰ و ۸/۰ درصد رشد نشان می‌دهد. افزون بر

این، آمار عملکرد مقدماتی تعداد پروانه‌های ساختمانی صادرشده توسط شهرداری‌ها در کل مناطق شهری نیز به عنوان شاخص استقبال بخش خصوصی از فعالیت‌های ساختمانی پس از سپری شدن ۴ سال، در سال ۱۳۹۵ با رشد مثبت همراه شده و در شش ماهه نخست سال جاری نیز از رشد ۷/۸ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۳۹۵ برخوردار بوده است. از این‌رو، تحولات پیش‌گفته موجب شد چشم‌انداز مناسب‌تری برای ورود تدریجی به دوره رونق ساخت و ساز فراروی بخش مسکن قرار گیرد و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساختمان‌های جدید کل مناطق شهری (به قیمت‌های جاری) نیز پس از کاهش مستمر در عملکرد در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۴، در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ از رشدی برابر ۱۲/۶ درصد برخوردار شود. مجموع این عوامل سبب شده است، ارزش افزوده بخش ساختمان که در ده فصل متوالی متأثر از رکود حاکم بر وضعیت ساخت و ساز با کاهش مستمر در عملکرد مواجه بوده است، در فصل دوم سال ۱۳۹۶ برابر ۳/۱ درصد افزایش یافته و در مجموع، در شش ماهه نخست سال جاری از رشدی برابر با ۰/۶ درصد برخوردار شود. در بخش کشاورزی نیز بر اساس برآوردهای وزارت جهاد کشاورزی از عملکرد تولید در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶، تولید محصولات زراعی و باغی نسبت به دوره مشابه سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۰/۳ و ۶/۵ درصد و تولید محصولات دامی ۵/۸ درصد افزایش یافته است.

بانک مرکزی از ابتدای فعالیت دولت یازدهم با پایش مستمر نرخ تورم و تلاش به‌منظور کنترل و حفظ آن در محدوده تک‌رقمی، مجموعه‌ای از سیاست‌ها و اقدامات را با محوریت تقویت انضباط پولی، تأمین مالی سالم اقتصاد، حفظ ثبات بازار ارز و کنترل انتظارات تورمی در دستور کار خود قرار داده است. این اقدامات شرایط مناسبی را برای کاهش نرخ تورم به سطوح تک‌رقمی فراهم آورد، به طوری که در سال ۱۳۹۵ پس از ۲۶ سال نرخ تورم (در پایه سال) تک‌رقمی شد. با این وجود، نرخ تورم در یک دوره زمانی سه ماهه (خرداد، تیر و مرداد) خارج از محدوده تک‌رقمی باقی ماند که باردیگر با اتخاذ تمهیدات مناسب و مؤثر، در ماه‌های بعد در سطوح تک‌رقمی پایدار ماند. به رغم توفیقات به‌دست‌آمده، نرخ تورم در دوازده ماهه منتهی به آذر ماه سال جاری نسبت به دوره مشابه سال پیشین به ۱۰/۰ درصد افزایش یافت. از این‌رو، با توجه به پتانسیل تخلیه آثار انبساطی رشد نقدینگی بر نرخ تورم در سال ۱۳۹۶ و

سال‌های آتی، صیانت از مهم‌ترین دستاورد اقتصادی دولت و تداوم اولویت‌های مقابله با تورم و جلوگیری از نوسانات نرخ ارز، در اولویت قرار داشته و انتظار می‌رود با اتخاذ رویکردهای انضباط‌گرایانه از سوی مجموعه سیاستگذاری کشور، زمینه کاهش مجدد نرخ تورم و حفظ آن در سطوح تک‌رقمی فراهم شود.

در حوزه سیاست‌های اعتباری، از ابتدای آغاز به کار دولت یازدهم رویکرد غالب نظام بانکی بر تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی با هدف بهره‌برداری از ظرفیت‌های خالی اقتصاد و نیز حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط متمرکز بوده است. در این ارتباط، کل تسهیلات پرداختی شبکه بانکی در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ برابر ۲۷۰۴/۲ هزار میلیارد ریال بوده که نسبت به رقم مشابه سال پیشین به میزان ۱۶/۱ درصد رشد داشته است. ضمن آنکه ۶۳/۸ درصد از تسهیلات پرداختی شبکه بانکی در این دوره، به تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی اختصاص داشته که این میزان برای بخش صنعت و معدن برابر با ۸۳/۸ درصد بود. همچنین، در راستای حمایت از واحدهای تولیدی کوچک و متوسط، این بانک در ابتدای سال ۱۳۹۵ نسبت به تنظیم "دستورالعمل تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط" اقدام و آن را به شبکه بانکی ابلاغ کرد که این امر شرایط مناسب‌تری را به منظور تأمین مالی واحدهای یادشده ایجاد کرد؛ به طوری که در سال ۱۳۹۵ مبلغ ۱۶۸/۱ هزار میلیارد ریال تسهیلات در اختیار ۲۴/۲ هزار بنگاه تولیدی قرار گرفت. اجرای سیاست حمایت نظام بانکی از تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط در سال ۱۳۹۶ نیز تداوم یافته و بر اساس دستورالعمل ابلاغی، پیش‌بینی شده است که در مجموع حدود ۳۰۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات به منظور تأمین سرمایه در گردش مورد نیاز تعداد ۱۰ هزار بنگاه اقتصادی، تأمین منابع مالی مورد نیاز تعداد ۶ هزار طرح نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی حداقل ۶۰ درصد و تأمین مالی مورد نیاز برای بازسازی و نوسازی تعداد ۵ هزار واحد اقتصادی از محل منابع داخلی شبکه بانکی اختصاص یابد. افزون بر این، به منظور کمک به تسریع و ارتقای کیفیت رشد اقتصادی و تقویت "تولید ناخالص داخلی بدون نفت" مطابق "آیین‌نامه اجرایی بندهای «الف» و «ب» تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور" مقرر شده است، مبلغ ۲۰۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات بانکی به منظور ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و پایدار برای بهره‌برداری از مزیت‌های نسبی و رقابتی - با اولویت مناطق روستایی، عشایری و محروم - به طرح‌ها و پروژه‌های کوچک، متوسط و صنایع دستی

پرداخت شود. به دنبال آن نیز بانک مرکزی در بخشنامه‌ای "دستورالعمل اجرایی بندهای «الف» و «ب» تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۳۹۶ کل کشور" را برای اجرا به بانک‌های منتخب کشور ابلاغ کرد. در عین حال، لازم است به این نکته اشاره شود که در کنار گشایش‌های صورت گرفته در حوزه تأمین مالی فعالیت‌های تولیدی، موضوع بهبود فضای کسب و کار و رفع موانع پیش‌روی تولید در کشور از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. آنچه مسلم است، چنانچه راهکار رفع مشکلات ساختاری تولید صرفاً موقوف به ابزارهای تأمین مالی و تزریق نقدینگی به واحدهای تولیدی شود و در عمل، راهکار حل این معضلات به صورت اساسی و جامع مورد توجه قرار نگیرد، تزریق نقدینگی به مثابه راهکاری کوتاه‌مدت در به تعویق انداختن مشکلات بنگاه‌ها بوده و به دلیل تداوم و بروز این مشکلات بار دیگر شاهد بازگشت چالش کمبود نقدینگی در واحدهای تولیدی با حجمی وسیع‌تر خواهیم بود. تجربه اقتصاد ایران از عملکرد رشد متغیرهای کلان "نقدینگی"، "شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی" و "تولید ناخالص داخلی" در دهه‌های اخیر به‌خوبی نمایانگر آن است که حل معضلات تولید صرفاً از طریق ابزارهای پولی و بدون توجه به ریشه‌های اصلی تنگناهای مالی بنگاه‌های تولیدی، نه تنها منتهی به حل این مشکلات نمی‌شود، بلکه در برخی موارد به دلیل آثار و تبعات منفی انبساط متغیرهای پولی، زمینه‌ساز افزایش سطح عمومی قیمت‌ها در دوره‌های آتی شده که این امر به نوبه خود کاهش رفاه آحاد مختلف جامعه و آسیب‌پذیری بیشتر فعالان اقتصادی را به دنبال خواهد داشت.

تحولات بخش اسمی اقتصاد

الف) وضعیت متغیرهای حوزه پولی و اعتباری

بر اساس آخرین آمار موجود، حجم نقدینگی در پایان شهریور ۱۳۹۶ به ۱۳۸۹۹/۵ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به پایان شهریور سال ۱۳۹۵ به میزان ۲۳/۸ درصد رشد داشت. رشد نقدینگی در ۱۲ ماهه منتهی به شهریور ۱۳۹۶ در مقایسه با رشد این متغیر در ۱۲ ماهه منتهی به شهریور سال ۱۳۹۵ (۲۸/۶ درصد) برابر ۴/۸ واحد درصد کاهش داشت؛ همچنین، نقدینگی در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ از رشدی برابر ۱۰/۹ درصد برخوردار شد که در مقایسه با رشد دوره مشابه سال ۱۳۹۵ (۱۰/۴ درصد)، ۰/۵ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد.

پایه پولی در پایان شهریور سال ۱۳۹۶ با رشدی برابر ۹/۳ درصد نسبت به پایان اسفند ۱۳۹۵ (۱۶۶/۶ هزار میلیارد ریال افزایش) به ۱۹۶۴/۹ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به رشد دوره مشابه در سال ۱۳۹۵ (برابر ۷/۹ درصد)، ۱/۴ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها با ۱۰/۱ درصد افزایش نسبت به پایان سال ۱۳۹۵ به ۱۰۹۷/۱ هزار میلیارد ریال رسید که با سهمی فزاینده برابر ۵/۶ واحد درصد، مهم‌ترین عامل فزاینده رشد پایه پولی در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ بوده است. خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی با ۴۴/۲ درصد افزایش نسبت به پایان سال ۱۳۹۵ به ۲۹۲/۲ هزار میلیارد ریال رسید که با سهمی فزاینده برابر ۵/۰ واحد درصد، یکی دیگر از عوامل فزاینده رشد پایه پولی در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ بوده که عامل اصلی این افزایش، استفاده دولت از حساب تنخواه‌گردان خزانه بوده است؛ بدین صورت که به موجب تبصره ماده ۲۴ قانون محاسبات عمومی کشور، هر ساله دولت می‌تواند برابر ۳/۰ درصد از بودجه عمومی را به‌صورت تنخواه‌گردان از بانک مرکزی استقراض کرده و آن را در پایان سال تسویه نماید. بر این اساس، از آنجا که ارقام پایان سال پس از تسویه حساب یادشده بوده و رقم پیش‌گفته را شامل نمی‌شود، تغییرات بدهی بخش دولتی در ماه‌های میانی سال که از تغییرات حساب تنخواه‌گردان خزانه نشأت گرفته باشد، نمی‌تواند ملاکی برای رفتار مالی دولت تلقی شود. خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی با ۲/۶ درصد کاهش نسبت به پایان سال ۱۳۹۵ و با سهمی کاهنده برابر ۲/۸ واحد درصد، تنها عامل کاهنده رشد پایه پولی در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ بوده است.

در پایان شهریور ۱۳۹۶، ضریب فزاینده نقدینگی به ۷/۰۷۴ رسید. بدین ترتیب، ضریب فزاینده نقدینگی نسبت به پایان سال ۱۳۹۵، ۱/۵ درصد افزایش یافت که در مقایسه با رشد دوره مشابه سال ۱۳۹۵ (۲/۳ درصد)، ۰/۸ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد.

ب) تحولات بخش خارجی اقتصاد

بر اساس برآوردهای مقدماتی، در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ مازاد حساب جاری تراز پرداخت‌ها با کاهش ۱۴/۴ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۳۹۵، به ۷/۴ میلیارد دلار رسید. کاهش مازاد حساب جاری در نیمه نخست سال جاری نسبت به دوره مشابه در سال ۱۳۹۵، بیشتر به افزایش

واردات کالاها و خدمات مربوط بوده است. در شش ماهه نخست سال جاری، ارزش فوب صادرات کالا به واسطه رشد همزمان قیمت و مقدار صادرات نفت، با ۱۶/۱ درصد افزایش نسبت به دوره مشابه سال ۱۳۹۵ به ۴۴/۳ میلیارد دلار رسید. در این دوره، ارزش فوب واردات کالا با ۲۲/۰ درصد افزایش به رقم ۳۳/۶ میلیارد دلار رسید. مجموع تعهدات خارجی کشور در پایان شهریور ماه ۱۳۹۶ به رقم ۳۱/۹ میلیارد دلار رسید که ۶۴/۶ درصد (۲۰/۶ میلیارد دلار) آن را تعهدات بالقوه و ۳۵/۴ درصد (۱۱/۳ میلیارد دلار) آن را تعهدات بالفعل (بدهی‌ها) تشکیل می‌داد. سهم بدهی‌های کوتاه‌مدت از کل بدهی‌های خارجی (تعهدات بالفعل) ۴۷/۱ و سهم بدهی‌های بلندمدت از کل بدهی‌های خارجی (تعهدات بالفعل) در مقطع زمانی یادشده ۵۲/۹ درصد بود.

پ) تحولات بودجه عمومی دولت

منابع و مصارف بودجه دولت در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به حدود ۱۲۷۰/۰ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به دوره مشابه سال پیشین، ۱۴/۳ درصد افزایش نشان می‌دهد. درآمدهای عمومی دولت در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ مبلغ ۵۶۷/۸ هزار میلیارد ریال بود که نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۵، ۳/۷ درصد کاهش و نسبت به رقم مصوب بودجه، ۶۴ درصد تحقق داشت. سهم درآمدهای مالیاتی از کل منابع بودجه عمومی دولت در این دوره، ۳۴/۰ درصد بود. در این دوره، منابع حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای به ۴۴۸/۹ هزار میلیارد ریال رسید که ۳۵/۳ درصد از منابع بودجه عمومی دولت را تشکیل داد.

پرداخت‌های هزینه‌ای (جاری) در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ به ۱۰۷۴/۹ هزار میلیارد ریال رسید که در مقایسه با رقم مصوب، ۸۳/۱ درصد تحقق و نسبت به مدت مشابه سال پیشین، ۱۳ درصد افزایش نشان می‌دهد. پرداخت بابت تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) با ۳۶/۰ درصد کاهش نسبت به مدت مشابه سال پیشین به ۷۸/۲ هزار میلیارد ریال در شش ماهه نخست سال جاری رسید.

در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶، با توجه به رقم عملکرد درآمدها و پرداخت‌های هزینه‌ای، تراز عملیاتی دولت با ۵۵۱/۷ هزار میلیارد ریال کسری مواجه شد که نسبت به مدت مشابه سال

پیشین، ۴۵/۷ درصد افزایش داشت. همچنین، خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای با ۳۷۰/۶ هزار میلیارد ریال مازاد روبه‌رو شد؛ بنابراین در مجموع، تراز عملیاتی و سرمایه‌ای بودجه عمومی دولت (کسری بودجه) در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ با ۱۸۱/۱ هزار میلیارد ریال کسری مواجه شد.

ت) تحولات بازار دارایی‌ها

در شش‌ماهه نخست ۱۳۹۶، بازار ارز از ثبات نسبی برخوردار بود. متوسط نرخ اسمی یورو و دلار در این مدت در بازار آزاد به ترتیب برابر ۴۳۶۷۴ و ۳۷۹۲۵ ریال بود که نسبت به مدت مشابه سال پیشین، ۱۰/۶ و ۸/۲ درصد رشد داشته‌است. همچنین، هر دلار آمریکا در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ در بازار بین بانکی با نرخ متوسط ۳۲۶۶۸ ریال در اختیار متقاضیان قرارگرفت که در مقایسه با نرخ مدت مشابه سال پیشین حدود ۶/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد. در این بازار، در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ هر یورو با نرخ متوسط ۳۶۹۹۲ ریال در اختیار متقاضیان قرارگرفت که در مقایسه با نرخ مدت مشابه سال پیشین حدود ۷/۴ درصد افزایش نشان می‌دهد. در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶، شکاف نسبی نرخ یورو و دلار در بازار آزاد و بین بانکی به ترتیب ۳/۵ و ۱/۹ واحد درصد نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۵ افزایش یافته و به ۱۸/۱ و ۱۶/۱ درصد رسید. در این دوره، انحراف معیار نرخ‌های برابری یورو و دلار مقابل ریال در بازار آزاد نیز به ترتیب حدود ۴۷۹/۸ و ۳۹/۸ درصد و ضریب تغییرات آنها در حدود ۴/۱ و ۰/۳۲ واحد درصد نسبت به مدت مشابه سال پیشین افزایش یافت.

بررسی عملکرد بورس اوراق بهادار تهران در پایان شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶ نشان‌دهنده رشد ۱۱/۱ و ۵/۴ درصدی شاخص کل و ارزش بازار نسبت به پایان سال ۱۳۹۵ است. این دو متغیر، نسبت به پایان شهریورماه سال گذشته به ترتیب با ۱۲/۳ و ۷/۱ درصد رشد همراه بوده‌است. مهم‌ترین دلایل رشد شاخص بورس در دوره مورد بررسی، رشد قیمت فلزات اساسی و کانه‌های فلزی و کاهش نرخ سود سپرده‌های بانکی بود. در شش‌ماهه نخست سال ۱۳۹۶، حجم و ارزش معاملات به ترتیب ۱۵/۰ و ۱۱/۵ درصد نسبت به مدت مشابه سال پیشین کاهش یافتند.

جمع‌بندی

رشد قابل توجه بخش حقیقی اقتصاد در سال ۱۳۹۵ و شش ماهه نخست سال ۱۳۹۶ و نیز آخرین اطلاعات منتشرشده در خصوص شاخص‌های مختلف قیمتی، عمدتاً حاکی از ثبات نسبی و روند رو به بهبود اقتصاد کلان کشور است. به‌رغم آنکه به واسطه اقداماتی نظیر اتخاذ سیاست‌های پولی و مالی انضباط‌گرایانه، ایجاد ثبات و آرامش در بازار ارز و مدیریت بهینه انتظارات، نرخ تورم (در پایه سال) پس از ۲۶ سال در سال ۱۳۹۵ تک‌رقمی شده است، تغییر مسیر نرخ تورم و افزایش آن به سطح ۱۰/۰ درصد در آذرماه سال ۱۳۹۶، نگرانی‌هایی را در خصوص بازگشت این نرخ به سطوح دو رقمی ایجاد کرده است. البته، پیش‌بینی می‌شود که نرخ تورم تا پایان سال ۱۳۹۶ از دامنه نرخ‌های تک رقمی فاصله چندانی نداشته باشد؛ از این‌رو لازم است به منظور حفظ نرخ تورم در بازه‌ای مطلوب و نیز صیانت از توفیقات به دست آمده در این زمینه، کنترل رشد نقدینگی از طریق تقویت انضباط در سیاست‌های پولی و مالی کشور در دستور کار قرار گیرد. این امر نیز به نوبه خود مستلزم اتخاذ رویه واحد از سوی مجموعه بدنه سیاستگذاری کشور در انجام اقداماتی همچون کاهش فشار تأمین مالی کسری بودجه بر نظام بانکی و جلوگیری از اعمال تکالیف جدید به شبکه بانکی است.

افزون بر این، در شرایطی که توان تسهیلات‌دهی شبکه بانکی کشور به دلیل بروز تنگنای اعتباری ناشی از وجود برخی مشکلات ترازنامه‌ای همچون حجم بالای مطالبات غیرجاری، مطالبات بانک‌ها از بخش دولتی و رسوب بخشی از منابع بانک‌ها در دارایی‌های غیرمالی تحت تأثیر قرار گرفته است، اصلاح نظام مالی کشور به‌منظور بهبود و تقویت تأمین مالی اقتصاد از مهم‌ترین الزامات تحقق رشد هدفگذاری شده در برنامه ششم توسعه کشور قلمداد می‌شود. در این راستا، برنامه اصلاح نظام بانکی به منظور حل مشکلات ساختاری بانک‌ها همچون حل معضل انجماد دارایی‌ها، ساماندهی بدهی‌های دولت و افزایش سرمایه بانک‌ها در دستور کار بانک مرکزی قرار داشته و امید می‌رود با اجرای این برنامه و تشریک مساعی مجموعه سیاستگذاری کشور، زمینه کاهش تنگنای اعتباری بانک‌ها و به دنبال آن، تقویت توان تسهیلات‌دهی شبکه بانکی در راستای حمایت از تولید فراهم شود.

